

Tanulási stílus, stratégia, módszerek és motiváció

Gyermekeink, tanítványaink tanítása, nevelése csak akkor lehet hatékony, ha megismerjük őket minél több aspektusból. Az oktatásban eltöltött hosszú évek során mindenkinek kialakulnak valamiféle módszerei, stratégiái arra nézve, hogy hogyan tudja leginkább elsajátítani a megtanulandó anyagot. Vannak, akik ebben sikeresek, és ismerünk olyan gyermekeket, felnőtteket, akik végeláthatatlan terméketlen órákat töltenek a tankönyv fölött ülve. Fontos, hogy megfigyeljük, feltárjuk a diákjaink tanulási stílusát, stratégiáját, és segítsünk megtalálni az ehhez megfelelő módszereket. Mindez motivációként is hathat.

A címben jelzett fogalmak szorosan összefüggenek, olyannyira, hogy a különféle elméletek, szakirodalmi források ugyanezeket a kifejezéseket más-más jelentésárnyalattal használják – ám mindegyik a tanulás valamilyen megfigyelhető, megvizsgálható, rendszerbe foglalható formáját írja le. Pszichológiai megközelítésből (amely nézőpont a legtöbb műre jellemző) elsősorban a tanuló, az egyén áll a középpontban, az ő tanulási sajátosságait igyekeznek a modellek feltárni. Sokféle elmélet létezik különféle, egymást átfedő fogalmi rendszerrel, éppen ezért egyetlen érvényes rendszer nehezen lenne kialakítható. A lényegesen kisebb számú pedagógiai megközelítés közül kiemelkedik Lappints didaktikai modellje (Ollé 2010).

Elsőként nézzük, mit is érthetünk az egyes fogalmak alatt!

Balogh (1993) szerint **tanulási stílusnak** nevezzük a tanuló önálló tanulásában megmutakozó stílusjegyeit. Mező (2002) megfogalmazásában a tanulási stílus az egyén által előnyben részesített külső és belső tanulási feltételeket jelenti.

Tanulási motiváció alatt a tanulási tevékenységre készítő belső feszültséget értjük.

A **tanulási stratégia** (egyedül a szakirodalomban „tanulási orientáció”) a tanulási tevékenységre vonatkozó tervek összessége, amelyek az információ gyűjtésére, feldolgozására, előhívására irányulnak (Tóth 2000).

A **tanulási módszerek** azok a tanuláshoz alkalmazott technikák, tényleges tanulási tevékenységek, gyakorlatok, melyekből végső soron felépül a tanulási stratégia (Ollé 2010).

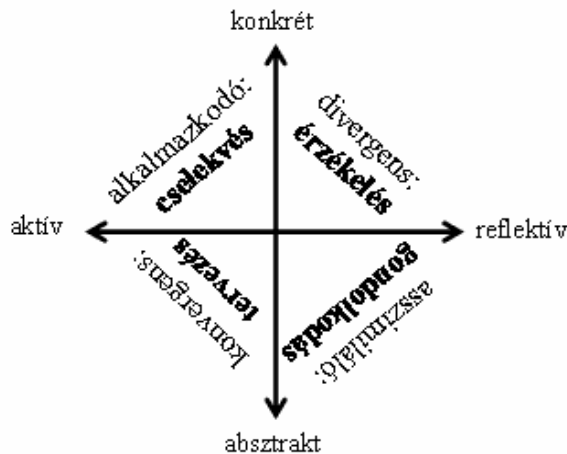
Tanulási stílus

A tanulási stílus leírását több modell is megkísérelte. Kolb 1984-es modellje két dimenzió alapján négyféle tanulási stílust ír le.

Dimenziói:

- konkrét – absztrakt (konkrét élmények megszerzése – elvont fogalmak alkotása);
- aktív – reflektív (aktív kísérletezés – gondolkodó megfigyelés).

Ezek lényegében különböző képességek, melyek mindegyikére szükség van a sikeres tanulási folyamathoz – ám az emberek eltérők aszerint, hogy melyiket részesítik előnyben (Cserné 2008). Valamely fejlesztés során célunk az lehet, hogy az elhanyagolt területeket is bevonjuk a tanulás folyamatába, az erősségekre alapozva. A két dimenzióból származtatható négy tanulási stílust az alábbi ábra szemlélteti (forrás: http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Pedagogia/84N%20E1dasi/CD1/03/2b/2b_2_1.htm):

1. *Alkalmazkodó (akkomodáló)*. Erőssége a konkrét tapasztalatokra épülő aktív kísérletezés. Intuitív, cselekvésorientált, jól alkalmazkodik a körülményekhez. Tanulásában fontos szerepet kapnak az érzelmek, szívesen tanul együtt másokkal. Értékeli az emberi viszonyokat, a minél realisabb helyzeteket, nyitott a problémák megoldására. Az elsajátított ismeretek gyakorlati alkalmazására törekszik.

2. *Divergens, nyitott*. Konkrét információkat, tapasztalatokat gyűjt, reflektív megfigyelő. Az információkat megfigyelésen és megértésen át dolgozza fel. A képzelet és a problémamegoldás segítségével többféle választ hoz létre.

3. *Asszimiláló*. Ezt a stílust az absztrakt fogalomalkotás és az elmélkedő megfigyelés jellemzi. Megfigyelésen alapuló tapasztalatait összegyűjti, ezek alapján elméleti modelleket alkot, viszont a gyakorlati alkalmazás kevésbé foglalkoztatja.

4. *Konvergens*. Elvont információkat gyakorlat- és cselekvésorientáltan alkalmaz, célratörő, tervezésorientált. A konvergáló stílusú tanuló erős az elméleti ismeretek gyakorlati alkalmazásában. Jobban szeret tárgyakkal foglalkozni, mint egyedekkel (Cserné 2008).

Más modellek szerint a tanulási stílus multidimenzionális jelenség. Az alábbiakban Rita és Kenneth Dunn (1989, idézi Napravszyk–Tánczos–Mónos) és Lappints Árpád (2002) modelljeinek összevetése alapján mutatom be a tanulási stílus összetevőit. Rita és Kenneth Dunn a tanulási stílus jellemzőinek öt nagy csoportját írja le.

1. Környezeti jellemzők

A tanulási környezet, a fény, hőmérséklet és hang kialakítása egyénenként változó. Egyeseket az erős fény zavar, másokat a gyengébb világítás elálmósít. Ugyanez igaz a hőmérsékletre és a környezeti hangokra, zajokra is. Vannak, akik csendben tudnak tanulni, másoknak kell a háttérzaj, ami árnyékolja a különböző elterelő zajokat, így segíti az összpontosítást. Legjobbnak a szöveg nélküli zenét tartják.

2. Fiziológiai jellemzők

Ezek közé a jellemzők közé tartozik az észlelés, az idő, a mozgás, a testhelyzet és a táplálékfelvétel. Az eltérő napi ciklusra nehéz az iskolában odafigyelni, azt azért tartjuk szem előtt, hogy a legtöbb gyermek délelőtt 9–10 óra után a legaktívabb. A mozgásigény (főként a fiúké) kielégítése nem történik meg az iskolában. Megfigyelték azt is, hogy vannak gyermekek (különösen a globális gondolkodásúak között), akiknek sokkal jobb a teljesítménye, ha nem széken ülve, hanem fotelben heverve vagy a földön tanulhatnak. Az otthoni tanulásnál ezt lehetővé tehetjük. Sok gyerek jobban tud koncentrálni, ha rágicsálhat, iszogathat tanulás közben. Számukra (otthon) a szakemberek nyers zöldségcsíkokat javasolnak.

Érzéketi, észlelési modalitások:

- a) vizuális (látási dominancia);
- b) auditív (hallási dominancia);

- c) taktilis-kinesztétikus (tapintási-mozgásos dominancia);
- d) vegyes (nincs dominancia).
- a) *A vizuális stílusú* tanuló a látottakra támaszkodik elsősorban, mind a memóriázáskor, mind az előhíváskor. Nagyon hasznos számára a szemléltetés – tankönyvi vagy a tanár által bemutatott ábrák, képek. Őt magát is érdemes ábrák készítésére biztatni. Új anyagok elsajátításakor (vagy, amikor ő igyekszik megértetni valamit másokkal) a bemutatás és nem az elmagyarázás a döntő számára. Segíthet neki a tanulásban a képek, ábrák, grafikonok elemzése, gondolattérkép készítése, a vizuális kiemelés a szövegben – aláhúzás, szöveghiemelő színek –, illetve a szöveghez kapcsolódó képek keresése az interneten (Borbély–Botos–Turcsik).
- b) *Az auditív stílusú* tanuló a verbális ingerekre figyel elsősorban, önálló tanuláskor gyakran hangosan szokta olvasni a tananyag szövegét (lecke felmondása). A tanár magyarázatának hallgatása hatékonyabb számára, mint a könyvből való olvasás. Segíthet az is, ha magnóra, telefonra rögzíti a leckét, és visszahallgatja.
- c) *A taktilis-kinesztétikus* stílusban a mozgás, a cselekvés, a tapintás, a kézzel végzett manipuláló tevékenység játszik vezető szerepet: az ismeretsajátítást gyakran mozdulatokkal, mutogatással, leírással segíti a gyerek. Jobban kedveli azokat a feladatokat, ahol kézzelfogható dolgokkal kell foglalkozni. A mozdulatokat könnyen megjegyzi. Érdemes tanulás közben mozognia (séta, babrálás, gesztikulálás, testhelyzet váltogatása) (Buczkóné é. n.).

Természetesen az információ beépülése annál hatékonyabb, minél több csatornán megerősítést nyer, ezért a pedagógus feladatai közé tartozik a minél sokoldalúbb megközelítés. Ezzel segítséget nyújt mindegyik tanulónak (bármelyik stílus is legyen a domináns), illetve fejleszti a kevésbé használt területeket.

3. Pszichológiai jellemzők

Ezen belül Rita és Kenneth Dunn csak az információfeldolgozást értette, ám ez még sok egyéb jellemzővel kiegészíthető.

a) *Az információfeldolgozás módja* elsősorban attól függ, hogy a gyermekre melyik féltekei dominancia jellemző. A jobb oldali dominanciához inkább a globális információfeldolgozási mód köthető, míg a bal féltekéhez az analitikus. (természetesen ez mereven nem választható el egymástól, és pedagógusként feladatunk mindkét működésmódot fejleszteni).

– Az inkább *analitikus gondolkodásúak* lépésről lépésre, szekvenciálisan, fokozatosan felépítve haladnak a megértés felé. A magyarázatokat jól értik. Oda nem tartozó információkkal nem foglalkoznak, mialatt fokozatosan haladnak előre.

– A *globális gondolkodásúak* könnyebben tanulnak rövid történetek által. Illusztrációk, humor, szimbólumok, és mindenféle szemléltetés segíti őket. Először meg kell érteniük, hogy mit és miért tanulnak, utána már tudnak a részletekre figyelni.

b) A feladatmegoldás módja szerint megkülönböztethetünk reflektív és impulzív stílust.

– A *reflektívre* a válasz gondos mérlegelése jellemző, a tanuló megfontolja hipotéziseit és megoldásait.

– Az *impulzív* nem mérlegel, gyors, ám gyakran átgondolatlan válaszokat ad. Intuitív, néha nem tudja megindokolni válaszát, elmagyarázni az ahhoz vezető utat.

c) Az energia forrása alapján megkülönböztethetünk extrovertált (a külvilágra nyitott, gyorsan reagáló) és introvertált (befelé fordul, lassúbb) típust. Az extrovertált számára a külső, míg az introvertált számára a belső ingerek biztosítják az energiát.

d) A döntéshozatal módja alapján lehet a gyermek stílusa gondolkodó és érző. A gondolkodót objektivitás, elemzés, kritika, versengés jellemzi. Az érzőt inkább az emberek elemzése érdekli, együtt érző, harmóniára törekszik.

e) A döntés ideje is eltérő lehet: a szervezett gyorsan, hamar dönt, szabályokra támaszkodik, jó az időbeosztása. A rugalmas képes a döntést elhalasztani, jól viseli az ideiglenes bizonytalanságot.

4. Emocionális jellemzők

Az emocionális jellemzők közé tartozik a felelősségtudat, a felelősségvállalás, a motiváció, a kitartás és az önbizalom. Nagyon fontos, hogy az érzelmi nevelés keretein belül mindezeket fejlesszük, a fejlesztés a tanulási teljesítményre is kedvezően hat. A kitartó munkavégzés képessége eltérő lehet az analitikus és a globális szemléletmódú tanulóknál. Az analitikusok tűnnek kitartóbbnak, mivel ők képesek arra, hogy egy feladatra összpontosítsanak, amíg a végére nem járnak. A globálisaknak azonban hosszabb időre van szükségük, mivel előbb az egész koncepciót fel kell fogniuk, csak az után tudnak a részletekkel foglalkozni, gyakran egyszerre több dolgot is művelni, amiért úgy tűnhet, hogy kevésbé kitartók (Gyarmathy é. n.).

5. Társas jellemzők

a) *Az egyéni stílusú* gyermek igényli a nyugalmat, kedveli a csendet, zavarják a környezet ingerjei, a körülötte levő emberek. Nyugtalanítja, ha tanulás közben zaj, beszélgetés van körülötte. A legtöbb tehetséges gyermek szeret egyedül dolgozni, tanulni és játszani, mivel így egyedi gondolkodásmódja jobban kibontakozhat.

b) *A társas stílusú* tanuló igényli a barátok, szülők, tanárok segítő jelenlétét, kedveli, ha az anyagot megbeszélheti másokkal. Szereti, ha kikérdezik tőle, amit megtanult. A hasonló korú társ segítséget nyújthat a megértésben, mivel gondolkodása hasonló (eszébe juthat például olyan analógia, ami közös élményen alapul). A felnőtt segítségét sem egyformán igényelhetik, van gyermek, aki tekintélyvel fogadja el az irányítást, mások (különösen a tehetségesek) inkább egyfajta partneri viszonyt preferálnak (Gyarmathy é. n.).

Nevelési kölcsönhatás

Lappints (2002) a nevelési kölcsönhatás szerint négyféle stílust különböztet meg (ezzel kiegészítve a durni modellt):

1. Rigid-gátlásos: szabályokhoz, struktúrához tapad, nehéz számára az absztrakció.
2. Fegyelmezetlen: impulzív, érzelmi kontrollja alacsony, rendbontó.
3. Elvárás-szorongó: külső kontroll jellemzi, folyamatos felügyeletet, irányítást, bátorítást igényel.
4. Kreatív: független, egyéni megoldások jellemzik, magabiztos.

Tanulási stratégiák

A hazai szakirodalomban a tanulási stratégia értelmezését tekintve meghatározó Kozéki és Entwistle 1986-os modellje (Ollé 2010). Három fő típusát különböztették meg a tanulásnak.

1. Mélyreható tanulási stratégia

Ez a stratégia a dolgok megértésére törekszik, az összefüggések megragadására, az új ismeretek régiekhez való kapcsolására, széles áttekintésére. Rendszerben szemléli az anyagot, következtetéseket von le, kritikát fogalmaz meg.

Lépései:

– megfigyelem, elolvasom, megnézem;

- megértem (kérdeszek, értelmezek, elképzelek);
- megjegyzem (ismétlem, felmondom, kulcsszavakat keresek, ellenőrzöm);
- alkalmazni tudom.

A **szervezett tanulásra** a rendszeresség, a jó munkaszervezés jellemző, kialakítja az egyéniségének és a tantárgynak megfelelő módszerkombinációt (sorrendiség, lényegkiemelés, az ismeretek feldolgozásának módszere).

A **mechanikus (reprodukáló) tanulásra** a részletek megjegyzése jellemző, az ismeretek precíz, pontos rögzítését és reprodukcióját tekinti a tanulás céljának. A csak mechanikusan tanuló diák nem szereti azokat a feladatokat, amelyeken törnie kell a fejét, inkább szó szerint tanul mindent, akkor biztos önmagában. Gyakran olyan dolgokat is megtanul, amiket nem is nagyon ért. (Látható, hogy ezekben az esetekben gyakran az önbizalomhiány és a kudarcérvülés áll a választott stratégia mögött.)

Természetesen azért a mechanikus tanulási stratégiának is van helye a tanulás folyamatában, hiszen vannak olyan ismeretek (pl. évszámok, idegen szavak, képletek), melyeket így lehet elsajátítani, illetve van, amikor az előzetes megértést kell hogy kövesse a mechanikus bevésés (pl. versek, memoriterek).

A modell alapján létrehozott kérdőív alszállái a következők (Balogh, 1993):
Mélyreható:

- mélyreható: a megértésre való törekvés, az új anyag kapcsolása az előzők, saját tapasztalatok alapján önálló kritikai véleményalkotás;
- holista: nagy összefüggések átlátása, széles áttekintés, gyors következtetés
- intrinsic: a tantárgy iránti érdeklődés, lelkesedés a tanulása iránt;

Reprodukáló

- reprodukáló: mechanikus tanulás, részletek megjegyzése, a struktúra tanártól várása;
- szerialista: tényekre, részletekre, logikus kapcsolódásra koncentráció, a tiszta rendszer, a formális tanítás kedvelése;
- kudarcérvülő: állandó félelem a lemaradástól, a másoknál gyengébb teljesítménytől.

Szervezett

- szervezett: jó munkaszervezéssel a legjobb eredmény elérése;
- sikerorientált: törekvés a legjobb teljesítményre az önértékelés fenntartására;

– lelkiismeretes: törekvés a megkövetelt tökéletes végig vitelre, az élvezetekről való lemondás árán is.

Instrumentális

A modell kiegészül ezzel az alsókalával, ami azt méri, hogy mekkora külső nyomásként éli meg a tanuló a tanulást. Ha ez az érték magas, akkor csak külső tényezők miatt (például jó bizonyítvány, továbbtanulás) tanul.

(A kérdőív és kiértékelése a következő honlapokon érhető el:
isze.hu/download/ISZE%20Tehetségpont%20-%20kutatas.pdf és
www.zalai-oktatas.hu/doc/.../orientacio_motivacio_ertekeles.doc)

A három fő tanulási stratégia az alábbi elemi tanulási technikákból épül fel (Szitó 1987).

Elemi tanulási technikák

- a szöveg hangos olvasása;
- néma olvasás;
- az elolvasott szöveg elmondása önmagának vagy másnak;
- elolvasott vagy elmondott szöveg felvétele és visszajátszása;
- ismétlés bármely módon;
- beszélgetés társakkal a tanult információról;
- áttekintés (előzetes vagy utólagos);
- aláhúzás: a fontosabb részek kiemelése céljából;
- átfogalmazás (parafrázis);
- kulcsfogalmak kiírása, definíciója;
- jegyzetelés (hallott vagy olvasott anyagból);
- a jegyzetelt anyag vizuális tagolása (aláhúzás, nyilak, betűk, számok, egyéni jelek, színek stb.);
- tanári vázlat vagy ábra értelmezése;
- fogalmak közötti kapcsolatok megkeresése és ezek rögzítése;
- fogalomtérkép;
- mellérendelt viszonyban levő fogalmak;
- ellentétes fogalmak;

- ok/okozati kapcsolat;
- összefoglalás készítése;
- kérdések feltevése (Mit nem értek? Mire kaptam választ?);
- saját vagy mások által feltett kérdésekre történő válaszadás;
- ábra készítése.

Tanulási motiváció

A tanulási stratégiák (illetve orientáció) szorosan összefüggnek a tanulási motiváció kérdésével, hiszen attól függően, hogy mi motiválja a gyermeket a tanulásra, eltérő stratégiákat alkalmazhat.

Három fő motívumcsoport térképezhető fel:

1. Énkép, önértékelés, önbizalom fenntartása (teljesítménymotiváció)
2. Kíváncsiság és kognitív motiváció (tudásvágy, kutatás, felfedezés)
3. Szociális motívumok (dicséret, elismerés, érzelmileg kielégítő kapcsolatok igénye)

Az iskolai motiváció területén, Magyarországon a Kozéki–Entwistle-féle tanulási motivációs kérdőív a leggyakrabban alkalmazott vizsgálati módszer. Három fő dimenzió különíthető el benne, és ezek mindegyikében három részem található (a tanulási orientációt felmérő kérdőív szerkezetével összhangban).

Követő (affektív, szociális) dimenzió:

- szülői szeretet: a gondoskodás, az érzelmi melegség szükséglete a szülőktől;
- identifikáció: az elfogadás szükséglete a nevelők részéről;
- affiliáció: egykorúakhoz tartozás.

Érdeklődő (kognitív, aktivitási) dimenzió:

- independencia: a saját út követésének szükséglete;
- kompetencia: tudásszerzés szükséglete;
- érdeklődés: a közös aktivitás szükséglete.

Teljesítő (morális, önintegratív) dimenzió:

- lelkiismeret: bizalom, értékelés szükséglete, önérték;

- rendszükséglet: az értékek követésének szükséglete;
- felelősség: önintegráció, morális személyiség és magatartás szükséglete.

Presszióérzés (kiegészítő skála), mely a tanulónak azt az érzését fejezi ki, hogy a nevelők megértés nélkül támasztanak túlzott elvárásokat (Gömöry 2011).

Irodalomjegyzék

Balogh László: *Tanulási stratégiák és stílusok, a fejlesztés pszichológiai alapjai*. Debrecen, 1993, KLTE (internetről letölthető).

Borbély Anikó – Botos Réka – Turcsik Katalin: *Tanulásmódszertan 1.*

http://www.oveges.hu/wp-content/uploads/2013/01/TanModszertan_II_blokk (letöltés: 2013. 06. 15.)

Buczkóné Pásztor Melinda: *A tanulási stílus*.

<http://www.fejlesztzo.eoldal.hu/cikkek/tanst.html> (letöltés: 2013. 06. 10.)

Cserné Adermann Gizella: Tanulási stílusok és képzési stratégiák. In *Andragógiai ismeretek* (Szerk.: Benedek András, Koltai Dénes, Szekeres Tamás, Vass László). Budapest, 2008, Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet, Tanár-továbbképzési Füzetek III.

Gömöry Kornélia: Az általános intellektuális képesség, a motiváció, a tanulási stratégia és a szorongás közötti összefüggések. *Új Pedagógiai Szemle*. 2011/11–12.

Gyarmathy Éva: *Tanulási stílus és tebenség*.

http://www.extensii.ubbcluj.ro/odorheiusec/archivum/Csaki.../TanstilANYA_G.DOC (letöltés: 2013. 07. 01.)

Lappints Árpád: *Tanuláspedagógia. A tanulás tanításának alapjai*. Pécs, 2002, Comenius BT.

Mező Ferenc: *A tanulás stratégiája*. Debrecen, 2002, Pedellus Kiadó.

Napravszky Noémi – Tánzos Judit – Mónos Katalin: Diszlexiás és nem diszlexiás általános iskolai tanulók nyelvtanulási stílusainak és stratégiáinak összehasonlító vizsgálata. *Új Pedagógiai Szemle*. 2009. január.

Ollé János: *Tanítási-tanulási stratégiák az oktatási folyamatban*. Budapest, 2010, Magánkiadás.

Szító Imre: A tanulási stratégiák fejlesztése. *Iskolapszichológiai füzetek 2*. Budapest, 1987, ELTE.

Tóth László: *Pszichológia a tanításban*. Debrecen, 2000, Pedellus Kiadó.